

Populaire cultuur?

Het artikel over de geschiedenis van de volkskunde in Nederland van J.J. Voskuil in VB 10,1 eindigt met een aantal opmerkingen die mij enigszins verbazen. Met name de zinsneden over jonge sociologen die zich recent met 'popular culture' bezig houden. Het centrum van deze activiteiten is de Popular Culture Association te Bowling Green, lezen we in de bijbehorende voetnoot. Deze jonge sociologen werken volgens Voskuil met een definitie van 'volk' die veel lijkt op die van de in dubieus vaarwater geraakte volkskundigen van voor de oorlog. Toentertijd hoopten sommigen bij de boerenbevolking de 'roots' terug te vinden die bloed met bodem moesten verbinden. Nu springen de 'popular culture'-sociologen op een soortgelijke wijze met 'het volk' om, al is die categorie ('het volk') nu niet meer tot de boerenbevolking beperkt. Voskuil verzucht zelfs dat het helemaal niet duidelijk meer is wat onder 'het volk' wordt verstaan.

Op zich is het niet onterecht om op het gevaar van een hand-in-hand gaand anti-elitarisme en anti-modernisme te wijzen. Maar omdat Voskuil het heeft over de Popular Culture Association, en ik voor zover ik weet de enige socioloog in Nederland ben die zich met 'popular culture' bezig houdt en in contact staat met de PCA, voel ik mij enigszins persoonlijk aangesproken.

Voskuil meent dat de activiteiten van de 'popular culture'-sociologen parallel lopen met de hernieuwde belangstelling voor volkskarakter, volksgeloof, volksgeneeskunde, enz. Maar het opvallende van de term 'popular culture', of het ook wel gebruikte 'populaire cultuur', is juist dat het voorvoegsel 'volk' er nu eens niet in voorkomt. Voor mij persoonlijk is het gebruik van de benaming 'populaire cultuur' een bewuste poging de term 'volk' te vermijden, zoals in 'volkscultuur'. 'Volk' heeft een ambigue betekenis en kan b.v. impliceren dat er ook mensen zijn die niet tot het volk behoren. Bovendien is er door het inburgeren van de benaming 'massacultuur' een soort artificiële scheidslijn ontstaan: bij 'volkscultuur' denkt men al gauw aan traditionele en nostalgische zaken en bij 'massacultuur' aan de cultuur van de massamedia. Om deze misplaatste tweedeling van het studieveld te overbruggen en om de vooroordelen die termen als 'volk' en 'massa' met zich meebrengen te vermijden is 'populaire cultuur' als alternatief gekozen.

Als de term 'volk' niet gebruikt wordt kun je toch moeilijk met het verwijt aankomen dat die term niet duidelijk gedefinieerd is. Wat anders zou zijn als aangevoerd zou worden dat de term 'popular culture' niet eenduidig wordt geïnterpreteerd en gedefinieerd. Het internationale bulletin (Popular Culture International) dat in '81 en '82 verscheen trachtte dit probleem vooralsnog te omzeilen door zich te richten op iedereen die zichzelf als 'student of popular culture' beschouwt. Dit bulletin was dan ook vooral als platform bedoeld waarop de discussie moest losbranden. In ieder geval kan gezegd worden dat de term 'populair' niet exclusief is, zoals 'volk' waartoe blijkbaar niet iedereen behoort. Bepaalde zaken kunnen populair zijn onder vele of alle lagen van de bevolking, of juist binnen een subcultuur of zelfs een elite (de 'jet set' b.v.). Populaire cultuur wordt wel (gebrekig) omschreven als 'niet-offi-

ciële cultuur'. Dat wil zeggen cultuur die niet onder de noemers kunst of wetenschap valt, maar een meer alledaags karakter heeft, cultuur die niet nadrukkelijk Cultuur is. Het gaat niet uitsluitend om de cultuur van niet-intellectuelen, maar om de cultuur die door intellectuelen doorgaans over het hoofd wordt gezien.

Een term als 'volkscultuur' suggereert onderzoek op regionalistische of nationalistische basis. In een multi-culturele samenleving die via een uitgebreid communicatie-netwerk in contact staat met de rest van de wereld wordt een dergelijke term steeds ongepast. 'Populaire cultuur' opent juist het perspectief op de culturele interactie tussen allerlei groepen, de wederzijdse afhankelijkheid en de beweeglijkheid van de culturele expressies.

Motieven als deze (om 'popular culture' te bestuderen) zijn in tegenspraak met Voskuils beschrijving van de vooroorlogse volkskundebeoefening. Ik ben derhalve benieuwd wat hij precies bedoelt met de vergelijking tussen vooroorlogse volkskundigen en hedendaagse populaire-culturologen.

Wim van der Plas

Erasmus Universiteit Rotterdam

Bij de voorbereiding van het eerste nummer van de Popular Cultural International Newsletter, waarvan Van der Plas de Nederlandse redacteur is, verspreidde deze een aantal 'notities voor een werkdefinitie van populaire cultuur' (1980). Deze luiden: 'Populaire cultuur is de denkbeelden, de acties, de uitspraken van het volk in kleine en grote groepen, de *vox populi*. Populaire cultuur is alle aspecten van de samenleving die de levens van de meerderheid van de bevolking vormgeven of hierdoor worden vormgegeven. Populaire cultuur is wat mensen doen tijdens hun werk en tijdens hun vrije tijd, de manier waarop ze in hun medemens geloven en ten aanzien van elkaar handelen, hun geloof in hun goden en hoe ze die acties en denkbeelden geleerd hebben en in de praktijk brengen. Het is de iconen, de rituelen en de helden van een volk, de massamedia, en omvat zowel gesproken taal als non-verbale communicatie.' Dus: volk, massa. Een jaar later schreef hij naar aanleiding van de instelling van een sectie 'Populaire cultuur' binnen de werkgemeenschap Kunstonderzoek: 'Het lijkt voor het moment niet mogelijk het begrip populaire cultuur beknopt te omschrijven op een manier die niet direct duizend vragen oproept [. . .]. Het feit dat gebruik van de term onmiddellijk vrij verhitte discussies oplevert duidt zonder twijfel op het onderhuidse bestaan van een "knooppunt" van tegenspraken in het denken over cultuur, en dat maakt haar juist zo interessant. De term populaire muziek bleek afgelopen zomer in Amsterdam bij een internationaal gezelschap onderzoekers duidelijk genoeg om elkaar in een aantal gemeenschappelijke interesses te vinden, terwijl over de betekenis van het begrip nog zo weinig consensus bestaat dat men de gehele volgende conferentie wil wijden aan een discussie "towards a definition". In de hierboven afgedrukte reactie komt hij nu dan met een interpretatie waaruit de begrippen 'volk' en 'massa' zorgvuldig zijn weggeradeerd, waarna enerzijds een kwantitatief criterium ('populaire cultuur' is de cultuur van velen of allen), anderzijds toch weer een afgeleid sociaal criterium (de 'niet-officiële' cultuur) wordt aangelegd. Het is dit gesjoemel met de inhoud van een begrip, dat nota bene ten grondslag ligt aan de keuze van de onderwerpen, met de daarmee verbonden gedachte dat iedereen eigenlijk ook wel weet waar het om gaat, dat mij herinnert aan de eindeloze discussies in de volkskunde (in het bijzonder in de jaren dertig) over de inhoud van het begrip 'volkscultuur'. Het opereren met zo'n begrip vind ik gevaarlijk, niet alleen vanuit een wetenschappelijk, maar ook vanuit een politiek oogpunt.-J.J.V.